

Araz Xəlilov43

BƏDİİ MÜQƏDDİMƏDƏ SÖZÜN APOLOGİYASI

Uzun yüzilliklər ərzində İslam mədəniyyətlərinin ayrılmaz bir qolu kimi inkişaf etmiş klassik Azərbaycan ədəbiyyatı və ədəbi-nəzəri fikri, xüsusən orta əsrlərdə şairlərin əsərlərinin, xüsusən epik örnəklərinin bədii mətnləri içərisində bir növ əridilmiş, belə demək mümkünsə, elmi rəqət formasında təqdim edilmişdir. Klassik Yaxın və Orta Şərq, o sıradan da Azərbaycan poeziyasında professional filoloqlar – ədəb və bədii elmlərinin araşdırıcıları olan alimlər tərəfindən yazılmış və yaradıcı sənətkarların ciddi əməl etdiyi ədəbiyyatşünaslıq vəpoetika əsərləri ilə yanaşı, bir sıra poetika və tənqid mətləblərinin açıqlanması üçün bədii mətnlərdən də geniş istifadə edilmişdir.

Bu baxımdan klassik Azərbaycan poeziyasında ədəbi-estetik görüşlərin öz əksini tapdığı ən mühüm materiallardan biri kimi bədii müqəddiməni nəzərdən keçirmək mümkündür. Klassik sənətkarların bir çox ədəbi-nəzəri görüşləri öz əksini müxtəlif janrları əhatə edən və ümumilikdə bədii müqəddimə adı altında birləşdirilə bilən yazılarda tapmışdır. Buna görə də bədii əsərin başlanğıcında verilən və müəllifin ideya-estetik qayəsinin açılmasına xidmət göstərən bu cür özünəməxsus girişlərin elmi baxımdan araşdırılması maraq doğurmaqla yanaşı, həm də bu və ya başqa janrın inkişaf dinamikasında sənətkar mövqeyini üzə çıxarmağa xidmət göstərə bilər.

İlk rüşeymləri Xaqaninin “Töhfətül-İraqeyn” poemasında özünü göstərən, ancaq hələ janr halına düşməmiş bədii müqəddimənin klassik örnəkləri XII yüzillikdə Nizami Gəncəvinin poemalarında və onun müasiri olan Əbn Bəkr ibn Xosrov əl-Ustadın “Munisnamə” adlı nəsr əsərində özünü biruzə verir. Onu da qeyd edək ki, bədii müqəddimənin rəsmi müqəddimədən “seçilməsi” prosesi məhz Azərbaycan poeziya məktəbinə aiddir və tutaq ki, Firdovsidə hələ bu komponentlər qarışıq haldadır. Məsələn, Firdovsi “Şahnamə”sinin “Giriş hissəsində bölmələrin ardıcılığına diqqət yetirək: “Yaradanın adı ilə”, “Ağlın tərif”, “Dünyanın yaranması haqqında”, “İnsanın yaranması haqqında”, “Günəşin yaranması haqqında”, “Aydın yaranması haqqında”. “Peyğəmbərin tərif”, “Kitabın hazırlanması barədə”, “Şair Dəqiqinin dastanı”, “Kitabın əsasının qoyulması”, “Sultan Mahmudun vəsfi” (3, s. 38-51).

Göründüyü kimi, “Şahnamə”nin rəsmi müqəddiməsinin tərkib hissələrini təşkil edən bölmələr (Yaradanın adı ilə, Peyğəmbərin tərif, Sultan Mahmudun vəsfi) arasında bədii müqəddimənin bölmələri səpələnmişdir və bu da janrın forma bütövlüyünə xələl gətirmişdir. Halbuki, Nizami poemalarının giriş hissələrində biz rəsmi və bədii müqəddimənin bölmələri arasında dəqiq sərhəd çəkildiyini görürük. Nizamidən sonra da azərbaycanlı müəlliflər və şairin başqa ölkələrdəki ardıcılları bu bölgüyə əməl etmişlər.

Azərbaycan ədəbiyyatında bədii müqəddimənin klassik örnəkləri kimi Füzulinin türkcə, farsca və qəsidələr divanlarının dibacələrini nəzərdən keçirmək olar. Bunlardan biri Azərbaycan dilində, qalan ikisi isə fars dilində qələmə alınmışdır.

Füzuli divanlarının dibacələrini xüsusi elmi əsər kimi qiymətləndirən füzulşünas S.Əliyev yazır: “Bəzən şairin (Füzulinin – A.X.) əsərlərinə yazdığı dibacələri xüsusi elmi əsər hesab etməmək təşəbbüsləri ilə üzləşirik. Bu, əlbəttə, haqsızlıq və elmi yanlışlıqdır. Məgər müqəddimə indinin özündə də ən kütləvi və nüfuzlu elmi yaradıcılıq forma və janrlarından biri deyildirmi? Füzulinin kiçik elmi bəhslərində qaldırdığı bəzi nəzəri məsələləri belə bütöv kitablara sığışdırmaq olmaz” (2, s. 6).

İlkin mənası “ipək parça” anlamına gələn “diba”, “dibac” sözlərinə yaxınlaşan “dibacə” – orta əsrlər ədəbiyyatlarında əsas etibarilə kitab – əksər hallarda divan və dastan, bəzən də poema müqəddiməsi mənasında işlənmiş və klassik sənətkarlar tərəfindən istifadə edilmişdir.

Müxtəlif dillərdə yazılmasına baxmayaraq, hər üç dibacədə Füzulinin ədəbi-estetik görüşləri özünün bariz əksini tapmışdır. Bu görüşlərin əsasını isə poetik söz qarşısında heyranlıq təşkil edir. Bədii və fəlsəfi əsərlərində olduğu kimi, divanların dibacələrində də Füzuli sözə, hər şeydən əvvəl, ilahi qüdrətin təzahürü kimi baxır və bəşər tarixinin və mədəniyyətinin ən böyük möcüzələrindən biri sayır. Şairə görə, söz-kəlam forma, məna isə məzmun mahiyyətindədir və forma ilə məzmunun vəhdətini sözlə mənanın birliyində görürək yazır:

Sözmənadən asılıdır, məna sözdən hər zaman,

Bir-birindən asılıdır necə ki, cism ilə can (5, s.11).

Qəsidələr “Divanı”nın dibacəsində söz haqqında, daha doğrusu, bədii söz haqqında mülahizələrini davam etdirən Füzuli, obrazlı şəkildə dünyanı sədəfə, insanı bu sədəf içərisindəki qiymətli gövhərə, sözü isə bu gövhərin ən şərəfli cövhərinə bənzədir:

Hər şeydən yüksəkdir sözün məqamı,

Hər yerdə sevrələr sahibkəlamı.

Sözün vəsfi mənim hünərim deyil,

Sözün qiymətinə söz yox, yəqin bil (6, s. 16).

Ancaq öz böyük sələfi Nizamının ardınca Füzuli də belə hesab edir ki, söz cövhərinin arasında da düz söz hamısından üstündür:

Gözəl yaranmışdır söz əzəl başdan,

Düzlükdür ondakı hüsnü artıran.

Düzlüklə artmışdır sözün qiyməti,

Düzlükdür hər şeyin ilk məziyyəti (6, s. 16).

Sözün apologiyası, söz qarşısında heyranlıq hələ Füzulinin sələflərinin əsərlərindəki bədii müqəddimələrdə yüksək həddə çatmışdı və Füzulinin də sözə verdiyi qiymət buradan qaynaqlanırdı. Azərbaycan Atabəylərinin sarayında tərbiyəçi-müəllim vəzifəsini tutmuş Əbu Bəkr əl-Ustadın nəsrə yazdığı “Munisnamə” əsəri son dövrlərdə akademik Ziya Bünyadov tərəfindən aşkaredilmiş və professor Rüstəm Əliyev tərəfindən rus dilinə tərcümə edilmişdir. Həmin əsərin girişini orta əsrlərdə bədii müqəddimənin mükəmməl örnəyi kimi nəzərdən keçirmək olar. Əlbəttə, bunu demək artıqdır ki, həmin müqəddimə özündən əvvəl dörd yüz il ərzində İslam aləmində formalaşmış müqəddimələrə söykənir və onların üslubunu saxlayırdı. Məsələn, “Munisnamə”nin girişi kanonlaşmış nəsr örnəyi kimi belə sözlərlə başlayır:

43 AMEA Hüseyn Cavid adına Ev Muzeyinin Cavidşünaslıq

şöbəsinin müdiri, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru. araz2007@gmail.com

“İslam hakimi və padşahı, əzəmətli hökmdar və böyük atabəy, xosrov cahangir, xoşbəxt məlik. Dara həşəmətli, Əcəm xaqanı Nüsrətəddin vəd-dövlə, islamın və müsəlmanların hamisi – Allah onun yardımçıları xoşbəxt etsin, onun əzəmətini ucaltsın, onun sultanlığını əbədi etsin. Qiyamət günündə onun dəlillərini artırsın, onun şöhrətini və ad-sanını möhkəmlətsin, ona əbədi dövlət və hakimiyyət bəxş etsin! – onun iti zəkəsindən gizli deyil ki, – sanballı sübutlar və inandırıcı dəlillər açıq-aşkar şəhadət verir ki, üzvi və qeyri-üzvi dünyaların mövcudluğunun mahiyyətini canlılar təşkil edir, canlıların zirvəsi və tacı isə insandır – insan isə– danışa bilən canlıdır” (12, s.12).

Bu girişdən sonra Ustad insanın öz nitqi ilə şərəfli olduğunu, sözdən daha qiymətli bir gövhər olmadığını və onun da Tanrı tərəfindən ancaq insana göndərildiyini yazır. Nitqin, sözün gözəlliyi isə ondakı gözəl forma və dərin mənalarla ölçülür. Həm də söz nəsr və ya nəzm ola bilər. Ustada görə, bədii söz mənzum olduqda onun qiyməti daha da artır. Buradaca Ustad Məhəmməd peyğəmbərin belə bir hədisini misal gətirir ki, doğrudan da Allah-talanın göylərdəki sərəyinin altındakı böyük xəzinələr var ki, onların açarı şairlərin dilinin altındadır” (12, s.13).

Mənzum sözün mənsur sözdən üstünlüyünü və bunu doğuran əsas səbətləri Ustad obrazlı şəkildə aşağıdakı kimi ifadə edir: “Mənzum söz daha kamil olub, mənsur sözdən üstün olduğuna görə, müdrik və şairlik istedadı olan ləyaqətli ərlər meydana çıxıb mövcud olandan bəri, onlar mənsur nitqdən mənzum söz yaratmağa başlamışlar və heç vaxt şairlik istedadı olanları seçib nəsrə çevirməmişlər. Axı uca və əzəmətli, hər şeyin yaradıcısı olan Allah ipəyi, atlası, kisəni və kətəni yaradandan bəri heç bir ağıllı adam ipəyi və atlası kətəni və kisəyə çevirməmiş, əksinə kisə evə kətəndən ipək və atlas yaratmağa çalışmışdır” (12, s.13).

Müəllif mənzum sözün bəzi üstünlüklərini də sadalayır. Bunlar: mənzum sözün tez yadda qalması və əzbərlənmək üçün asanlığı, insan duyğularına tez təsir etməsi, ahəngdarlığı, ritmikliyi, musiqililiyi. Onun vasitəsilə ürəklərə yol tapmaq, böyük adamların hüzuruna düşmək olar. Sonra müəllif qiyabi opponentinə cavab verir ki, nə üçün şairlik istedadı ola-ola “Munisnamə”ni nəsrə yazmışdır. Müəllifin bu dəlili isə çox qəribə səslənir:

“Mənə göstərdikləri xeyirxahlıq üçün İl-Dəniz nəslindən olan hökmdarlara bu kitabla minnətdarlığımı bildirmək istədim və o səbəbdən onun əsasını nəsrə qoymaq qərarına gəldim ki, mənəm yüksək hamilərimdən bəziləri daim nəşverici vasitələrin təsiri altında olduqlarından, nəsrə mənimsəmək onlar üçün daha asandır” (12, s.15).

Xaqanın əsasən “Təhfətül-İraqeyn” poemasının bədii müqəddiməsində söz dünyanın və bəşər təfəkkürünün ən böyük möcüzələrindən biri kimi təqdim edilir, onun şənini təriflər deyilir.

“Şair sözün böyüklüyünü, qüdrət və kəsərini onun incəliyində görür və incəliklə böyüklük təzadının (qanunauyğunluğunu) göstərmək üçün belə bir tutuşdurma aparır, diriliksuyunun yeri qaranlıq (zəlmət) olduğu kimi, sözün dolğunluğu da onun incəliyindədir” (11, s.30).

Nizami də öz poemalarının giriş hissələrində söz haqqında ədəbi-nəzəri görüşlərini ifadə etmişdir. Maraqlıdır ki, bunlardan bir çoxu Ustadın fikirləri ilə uyğunluq təşkil edir ki, bu da onların hər ikisinin eyni ədəbi-nəzəri qaynaqlara söykəndiyindən xəbər verir. İlk poeması “Sirlər xəzinəsi”ndən tutmuş son poeması “İskəndərnamə”yə qədər Nizami bədii müqəddimələrdə sözün şənini mədhiyyə deməkdən, onun eczalarını sadalamaqdan yorulmamışdır. “Yeddi gözəl” poemasının “Sözə sitayiş, tövsiyə və nəsihət” adlı bölməsində şair yazır:

O ki həm yenidir, həm də köhnədir.
Sözdür və bu sözdə söz (məna) vardır.
Varlığın anası yaradılışdan
Sözdən gözəl heç bir övlad doğmayıb.
Sən demə ki, söz sənətkarları ölmüşlər.
Onlar söz dəryasına baş vurmuşlar.
Onlardan hər kimin adını çəksən,
Balıq kimi həmin sudan baş qaldırar.
Ruh kimi eyibsiz olan söz
Qeyb xəzinəsinin xəzinədarıdır...
..Adəm oğlundan yadigar qalan
Sözdür, qalan hər şey yeldir (8, s. 38)

“Munisnamə”də sözə verilən yüksək qiymət və onun insan həyatındakı funksiyası, estetik və tərbiyəvi təsir vasitəsi olması haqqında fikirlərlə Nizamının fikirlərinin uyğunluğu göz qabağındadır.

“İskəndərnamə” poemasının ikinci hissəsində – “İqbalnamə”də “Sözə sitayiş” bölməsi vardır. Şair həmin bölmədə artıq müdriklik yaşında olan bir sənətkar kimi sözün onun hakimiyyət altına keçməsindən, söz mülkünün şəriksiz hakimi olmasından məmnunluq duyaraq yazır:

Əgərdənizin dalğaları təlatümə gəlsə,
Sədəfın ağzında dürrü üzə qaldırar.
Dövlətim (bəxtim) bir daha işə başladı.
Səadətli ürəyim söz ilə həmdəm oldu.
Gecə keçdi, işıqlı gün gəldi,
Doğruçu sübh gecə oxuyan quş üçün açıldı.
Bəxtim yenə də tezdən oyandı,
Ürəyimin sevinci sözə hakim oldu...
Dövrün nəqşinə fərman verən
Söz mülkünün fərmanını mənəm ixtiyarına verdi... (9, s. 439).

Sözün praktik tətbiqi bəzində də öz elmi mülahizələri olan, bu zaman maksimum lakoniklik göstərməyi bacaran ədiblərimizdən biri də Nizami Gəncəvidir. “Nizamiyərlərində” “Sözdən istifadə” məsələləri də mühüm yer tutur. Bu məsələlər bəzən elmi əhəmiyyət kəsb edir, bəzən arzu, məsləhət dairəsində etik əhəmiyyət daşıyır” (11, s.36).

Maraqlıdır ki, bir qədər yuxarıda nəzərdən keçirdiyimiz sənətkarların, ümumiyyətlə, söz və xüsusi halda mənzum söz haqqında irəli sürdülərimüddəalara bənzər fikirləri Marağalı Övhədi elm haqqında irəli sürüb, onu insan təfəkkürünün ən ali fəaliyyət sahəsi kimi qiymətləndirərək yazır:

Nursuz göz kimidir elmsiz ürək,
Nadan insanlıqdan uzaqdır gerçək.
Elmin bayrağını qaldır göylərə,
O səni qaldırsın ən yüksəklərə.
Bilik arxasınca yürü hər zaman,
Biliklə Allaha gedib çatarsan (10, s. 38).

Göründüyü kimi, Övhədinin bu sözləri ilə Füzulinin türk divanının dibaçəsində dediyi aşağıdakı məşhur fikirlə səsleşməkdədir:

"...Məşşateyi-himmət rəva görmədi ki, müxəddəreyi- hüsni-nəzmim pirayeyi-maarifdən xali, minəsseyi-dəhrdə cilvə qıla və sərrafi-istedadi -ülüvvi-rifət riza vermədi ki, rişteyi-silki-şeyrim cəvahir-i-elmdən ari gərdənbəndi-ələm ola. Zira ki, elmsizşeyr əsası yox divar olur və əsassız divar qayətdə bietibar olur. Payeyi-şeyrimi hilyevi-elmdən müərra olmağı mucibi-ihanət bilib, elmsiz şeyrdən qalibi-biruh kimi tənəffürlənib, bir müddət nəqdi-həyatim sərfi-iktisabi-fünuni-aqli və nəqli və hasili-ömrüm bəzli-iqtisabi-fəvaidi-hikəmi və həndəsi qılmağın mürurilə ləaliyi-əsnafi-hünərdən şahidi-nəzmimə mürəttəb qıldım və tədris ilətətəbböi-təfasir və əhadis edib, fəziləti-şeyrə məzəmmət isnadi-töhmət olduğunun həqiqətin bildim" (4, s. 29).

Çağdaş türkcəmizdə:

(Səy və qeyrətin bəzəkçisi rəva görmədi ki, şeyrimin gözəlliyinin cazibəsi maarif bəzəyindən xali olaraq dünya gərdəyində cilvələndə və yüksək istedad sərrafi razı olmadı ki, şeyr düzümünün sapı elm cəvahirati olmadan ələmə boyunbağı ola. Çünki elmsiz şeyr əsası yox divar olur və əsassız divar çox etibarsız olur. Şeyrimin dərəcəsinə elm bəzəyindən boş olmağını alçalmasına səbəb bilib, elmsiz şeyrdən ruhsuz bədən kimi nifrət edib, bir müddət həyatımı əqli və nəqli elm və fənləri kəsb etməyə sərf və ömrümü hikmət və həndəsi faydaların mənimsənilməsinə xərc etməklə tədrisə hünər peşəkarları leyliyəndən şeyrimin gözəlinə bəzək-düzək tərtib etdim və get-gedə təfsir və hədisləri izləyərək şeyr fəzilətinə məzəmmətin töhmətə dayağ olduğunun doğruluğunu bildim.)

XI yüzilliyin abidəsi olan məşhur "Qabusnamə" əsərində də, şairlik haqqında bəhs açılarda poeziyanın elmi əsaslarının mənimsənilməsi əsas şərtlərdən biri kimi qoyulur: "...Şeyr vəznlərini bil, şairlik elmini, bədi elminin qaydalarını öyrən, şairlər arasında yarış baş versə, qoy sənə bata bilməsinlər, imtahan etmək istəsələr, aciz qalmayasan" (7, s.137).

Eyni dövrün müəllifi Nizami Əruzü Səmərqəndi də özünün "Dörd məqalə" əsərində şairliyin elmilə sıx bağlı olduğunu vurğulayaraq yazır: "Şair bütün elmlər barədə ətraflı məlumatla yiyələnməli, müxtəlif adətlərlə tanış olmalıdır. Çünki şeyr bütünelmlər üçün səmərəli ola bildiyi kimi, şeyrdə də hər elmdən istifadə oluna bilər (13, s.59).

Farsca divanının dibaçəsində Füzuli yenə də sözün qarşısında öz heyrətini bildirməkdən yorulmayaraq yazır:

"Allah-Allah! Mənalər necə bir xəzinədir ki, xilqətin əvvəlindən bəri istər şəriətə tabe olanlar, istərsə də həvavü həvəsə uyanlar bir-birinə əks olan məzhəb və görüşlərin doğru və ya yanlış hökmlərini ifadə etmək üçün onları sərf edirlər, yenədə qətiyyənlər pozulub əksilmir: kəlam (söz) necə bir nazik gapdır ki, o xəzinənin dürləri dənə-dənə bu sapa elə bir nizama düzülüşdür ki, heç bir mənə onsuz surət ala bilmir" (5, s.11).

Farsca divanının dibaçəsində Füzuli şeyrin özünü də elm sayır və bu elmin sirlərinə yiyələnmək yolunda yorulmadan çalışmaq, çox-çox əziyyətlərə qatlaşmaq lazım olduğunu vurğulayır:

İstəsən çatmaq kəmalın övcünə, qıl səy kim,
Etməsin məğbun səni naqislik ilə himmətin.
Olma qane elmdə hər rütbəyə çatsan da, bil,
Səyin artdıqca bu yolda artacaqdır qiymətin.

Bil ki, şeyr fəziləti də ayrı bir elmdir və kamal növlərindən mötəbər növdür. Bunu inkar edənlər onun zövqünə vaqif olma-yanlar və şeyr söyləməyə qadir olmayanlardır (5, s.13).

Hər iki sənətkarın elm haqqında fikirlərinin qaynağı islam peyğəmbəri həzrət Məhəmmədin "Elm Çində də olsa, onun ardınca gedin"! hədisinə söykənir. Həmin hədisi məqalələrinin birində şərh edən böyük Azərbaycan şairi və dramaturqu Hüseyn Cavid yazır: "... Həzrəti-Rəsuli-Əkrəm zamanında Mədinə ilə biladi-Çin arasını üç-dörd ayzərfində teyy etmək mahalvə mümtəni birəmr imiş (coğrafiya elminə rücu edilsə məlum olur), pəs bu kəlam-i-mübarəkdə olan israr və təkiddən məqsud filhəqiqə məzh tələbi-elmə təşviq və tərgib etməkdir. Vəsaniyənlər bu məzmunu-alidən hansı elmin təhsil olması, nə dildə və nə lisanla olmağına işarə olunub şərh və bəst verilməyib ki, aya bu elmi ingilis lisanında öyrənmək və ya Fransa dilində əxz etmək lazımdır və yaxud ərəb lisanından əlavə dildə olsa günah və qeyri-caizdir. Əstəğfirullah! Heç bu barədə, əlsineyi-mütəəddidə xüsusunda istisna olunub özgə bərirad varid olmayıbdır" (1, s. 185).

Beləliklə, klassik Azərbaycan ədəbiyyatında sözə və xüsusilə elmi məntiqə söykənən bədii sözə, mənzum sözə yüksək əhəmiyyət və qiymət verilmiş və bu mövqə xüsusi halda o dövrün sanballı əsərlərinin bədii müqəddimələrində öz əksini tapmışdır.

Ədəbiyyat

Cavid H. Əsərləri. 5 cildə. C.5 Bakı: Lider-nəşriyyat, 2005. - 288 s.

Əliyev S. Füzuli (nəzəri-bədii düşüncələri). Bakı: Azərnəşr, 1996.- 316 s.

Firdovsi. Şahnamə. 2 cildə. C.2. Bakı: Nurlar, 2005.- 992 s.

4. Füzuli. Əsərləri. 6 cildə. C.1. Bakı: Şərq-Qərb, 2005. - 400 s.

5. Füzuli. Əsərləri. 6 cildə. C.3. Bakı: Şərq-Qərb, 2005. - 472 s.

6. Füzuli. Əsərləri. 6 cildə. C.4. Bakı: Şərq-Qərb, 2005. - 344 s.

Qabusnamə. Bakı: Çarşıoğlu, 2004.- 200 s.

Nizami. "Yeddi gözəl" (filoloji tərcümə, izahlar və qeydlər professor Rüstəm Əliyevindir). Bakı: Elm, 1983.- 360 s.

Nizami. "İqbalnamə" (filoloji tərcümə və izahlar Vaqif Aslanovundur). Bakı: Elm, 1983.- 650 s.

Övhədi. Cami-Cəm. Bakı: Azərnəşr, 1970.- 248 s.

Seyidov Y., Əlizadə S. Klassik Azərbaycan şairləri söz haqqında (XI-XVIII əsrlər). Bakı: Gənclik, 1977.- 112 s.

Абу Бакр ибн Хосров ал-Устад. Муниснаме. Баку: Язычы, 1991.- 584 с.

Низами Арузи Самарканди. Собрание редкостей или четыре беседы. Москва: 1953.- 188 с.

Açar sözlər: Füzuli, bədiî müqəddimə, sələflər

Ключевые слова: Физули, преамбуле, predecessors

Key words: Fuzuli, preamble, predecessors

SUMMARY

The apology of word in artistic expression

In the presented essay works of well-known poets of great Azerbaijan literature has been interpreted on the basis of examples of high value about the value of the word. The apologies of the word, the admiration of the word, had reached a high point in the fables of Fuzuli's predecessors and the price that Fuzuli gave to the word came from here. Fuzuli considers, first and foremost, a manifestation of divine power and considers one of the greatest miracles of human history and civilization.

РЕЗЮМЕ

Апология слова в художественном выражении

В представленном очерке произведения известных поэтов великой азербайджанской литературы были интерпретированы на основе примеров высокой ценности о значении слова. Апологияза это слово, восхищение этим словом достигли высшей точки в баснях предшественников Физули, и цена, которую Физули дал этому слову, пришла отсюда. Физули считает, прежде всего, проявлением божественной силы и считает одним из величайших чудес человеческой истории и цивилизации.

RƏYÇİ: dos.L.Ələkbərova